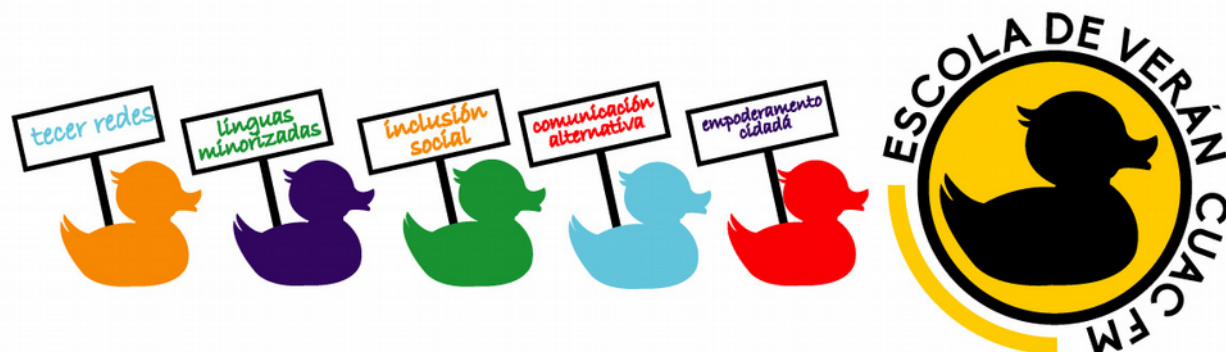

15, 16 e 17 de xullo, na aula náutica da UDC

AS RADIOS COMUNITARIAS: ESPAZOS DE EDUCACIÓN MEDIÁTICA, ESCOLAS DE RADIO E CIDADANÍA

Ponencia presentada na Xornada “Comunicación para a dinamización cultural, a inclusión social e o desenvolvemento comunitario”¹

Isabel Lema Blanco

Grupo de Investigación Persona-Ambiente da Universidade da Coruña

Cuac FM, A Radio Comunitaria da Coruña

isabel.lema@udc.es

O Terceiro Sector dos Medios de comunicación reúne a **medios de comunicación comunitarios e sociais** que son propiedade o son xestionados por organizacións sen ánimo de lucro, como ONGs, asociación culturais, de veciños, movementos sociais, etc., que tenta para garantir o correcto a comunicación á poboación xeral e tamén para preservar comunidades locais e culturais (AMARC, 2009). O Terceiro Sector da Comunicación caracterízase por estar **aberto á participación da cidadanía** e por profundar na consecución dos dereitos humanos, a democracia e o cambio social (Lema-Blanco et al, 2016).

¹Ponencia presentada na I Escola de Verán de CUAC FM. **Panel: CIDADANÍA E MEDIOS. OS MEDIOS COMO FERRAMENTAS DE DEMOCRATIZACIÓN E EMPODERAMENTO CIDADÁ.** Aula Náutica da Universidade da Coruña, A Coruña, 16 de Xullo de 2016.

Así mesmo, as radios comunitarias convertéronse, en moitas áreas do mundo, no principal **medio de educación da cidadanía**, debido a que a audiencia de masas pode ser lograda cun custe relativamente baixo grazas ás ondas herzianas.

A pesares dos problemas legais existentes no Estado Español respecto do recoñecemento dos medios comunitarios -dado que a maioría das radios comunitarias carecen de licenza para a súa emisión- estudos recentes indica que en España existen actualmente preto de 300 radios libres, alternativas, comunitarias ou educativas (sen ánimo de lucro) que emiten con regularidade nas principais cidades do país, máis tamén en urbes de tamaño mediado e pequenas vilas do rural (García García, 2013; Barranquero et al, 2016), devindo un mecanismo importante para o fortalecendo das expresións culturais, identidades e a aprendizaxe social, especialmente para os voluntarios, xestores e persoas asociadas dos devanditos medios (Lema Blanco, 2015)

Esta ponencia presenta os resultados dunha **investigación cualitativa** realizada en todo o territorio español co obxectivo de debuxando un mapa da situación do Terceiro Sector de Medios de comunicación en España, aproximándonos aos modos en que a cidadanía participa neste medios, e moi especialmente como o fai a mocidade (persoas entre 14-35 anos segundo a UE). Con ese fin, desenvolvéronse **4 grupos focais** nos que participaron un total de 28 mozos e mozas que son socias ou voluntarias nos medios comunitarios de Madrid, Barcelona, Andalucía, País Vasco e Galicia.

Os **resultados** do estudo “A mocidade e o Terceiro Sector da Comunicación en España” mostran que os medios comunitarios capacitan á cidadanía para ser non soamente receptores críticos da información senón para ser construtores da realidade mediatizada; é dicir, creadores de contidos informativos, culturais ou educativos.

A maioría (79,6%) das radios libres e comunitarias estudadas desenvolven algún tipo de **estratexia de formación** que permite a **adquisición de habilidades e coñecementos de contido teórico** (“xornalismo cidadán”) e **práctico/técnico** (manexo de equipos

audiovisuais, ferramentas informáticas, etc.). Son frecuentes, así mesmo, os procesos de acompañamento ou tutelaxe de novos socios ou voluntarios, que tratan de suplir a ausencia dunha estratexia formativa no 30% dos medios.

Podemos sinalar, como exemplo de boas prácticas, o caso da emisora comunitaria da Coruña (CUAC FM) que, como resultado dunha detección de necesidades de formación por parte das súas asociadas, decidiu implementar (desde xaneiro de 2014) un plan de formación anual que combina formación inicial para novos socios con talleres especializados dirixida a calquera asociado, permitíndolles desenvolver habilidades comunicativas e técnicas que lles permitirán producir e emitir o seu propio programa radiofónico de maneira autónoma, unha vez realizado a aprendizaxe.

Dende a perspectiva da percepción da calidade da formación, os/as mozos/as entrevistadas atribúen un alto valor educativo á súa participación nun medio comunitario, definíndoos como espazos de liberdade e aprendizaxe onde os coñecementos adquiridos son tamén transferibles á esfera profesional, e que favorecen a adquisición de novos valores e actitudes comunitarias e/ou solidarias.

Non obstante, tal e como indican diversos autores (Lema-Blanco, Rodriguez Gomez e Barranquero, 2016), non existe aínda unha verdadeira estratexia de alfabetización mediática por parte do terceiro sector da comunicación. Iso é debido á situación de precariedade que viven estas entidades (sen ingresos relevantes e con discutido recoñecemento institucional) e o escaso apoio financeiro co que contan. Con todo, a calidade da formación ofertada por e nos medios comunitarios comezou a ser unha preocupación para os seus xestores, mellorándose nos últimos anos as metodoloxías e contidos formativos.

Existen, porén, algunhas experiencias de traballo en rede para a construción dunha proposta pedagóxica común que facilite o exercizo activo do dereito á comunicación de mozas e adultos (un exemplo é a Unión de Radios Comunitarias de Madrid) e a

construción de discursos alternativos aos medios de comunicación de masas e ao monopolio informativo sobre o que veñen alertando as institucións europeas ou Nacións Unidas (La Rue, 2010; AMARC, 2010; Lema-Blanco & Meda, 2016).

Así mesmo, cabería sinalar o enorme potencial educativo que estes medios terían se se vincularan a procesos de alfabetización mediática estables, como os desenvolvidos nos contextos educativos formais -escolas, institutos, universidades-. Existen exemplos na contorna europea que amosan a efectividade dos medios comunitarios como instrumentos de inclusión social e cohesión (Lema-Blanco, 2016, in press; Lewis, 2008), avalados tamén polo propio Parlamento Europeo (2008) e polo Consello de Europa (2009), nas súas respectivas declaracións sobre o role dos medios comunitarios na promoción da cohesión social e o diálogo intercultural.

Finalmente, cabe destacar o acordo inédito acadado entre o Goberno Francés e o Sindicato Nacional de Radios Libres de Francia (SNRL) un acordo de cooperación nas que as 600 radios asociativas locais (que teñen contratadas a 3.000 xornalistas e contan con 14.000 voluntarios) participarán nun proxecto educativo dirixido á mocidade, para o fortalecemento dos lazos sociais dos e das mozas na súa comunidade, a loita contra as desigualdades sociais das minorías ea mobilización do ensino e a investigación” (Goberno Francés, 2016²).

REFERENCIAS

AMARC (2010). *Principios para garantizar la diversidad y el pluralismo en la radiodifusión y los servicios de comunicación audiovisual*. Buenos Aires: Fundación Ford. URL: http://www.amarc.org/documents/40_Principios_diversidad_pluralismo.pdf

Consejo de Europa (2009). Declaration of the Committee of Ministers on the role of community media in promoting social cohesion and intercultural dialogue. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1409919>

2 Información obtida do SNRL: http://www.snrl.fr/Le-Ministere-de-l-Education-Nationale-s-engage-avec-les-radios-associatives_a287.html

García García, J. (2013). Transformaciones en el Tercer Sector: el caso de las radios comunitarias en España. *adComunica. Revista Científica de Estrategias, Tendencias e Innovación³ⁿ en Comunicación*, 5. 111-131. Castellón: Asociación para el Desarrollo de la Comunicación. URL: <http://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/66635/90-204-1-PB.pdf?sequence=1>

La Rue (2010). *Report of the Special Rapporteur for Freedom of Expression of the United Nations, Mr. Frank LaRue*. Human Rights Council. General Assembly United Nations. URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.23.pdf>

Lema-Blanco, I., Rodríguez-Gómez, E. & Barranquero-Carretero, A. (2016). Jóvenes y tercer sector de medios en España: Formación en comunicación y cambio social. *Comunicar*, 48, 91-99. <http://dx.doi.org/10.3916/C48-2016-09>

Lema Blanco, I. & Meda González, M. (2016). Linguistic diversity and Communication rights: the role of community media in the promotion of regional or minority languages in Europe. *Radio, Sound & Society Journal*, 1(1), 26-41. <http://ecrea-radioresearch.eu/rss-journal/index.php/rssj/article/view/17>

Barranquero, A. Bergés, L., Candón, J. García García, J., Lema Blanco, I... & Villanueva, S. (2016). [La juventud española y los medios del Tercer Sector de la Comunicación](#). Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud. ISBN: 978-84-92454-87-7.

Lema Blanco, I. (2016). [Procesos de educación formal e informal en los medios del tercer sector](#). En: Alejandro Barranquero (coord.), *la juventud española y los medios del Tercer Sector de la Comunicación*, pp 46-52. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.

Lema Blanco, I. (2015). [Los medios de comunicación comunitarios como espacios de educación no formal para los/las jóvenes](#). *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación, Extr.(14)*, 14-028.

Lewis, P. M. (2008). *Promoting social cohesion. The role of community media*. Report prepared for the Council of Europe's Group of Specialists on Media Diversity. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/H-Inf\(2008\)013_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/H-Inf(2008)013_en.pdf)

Parlamento Europeo (2008). *European Parliament resolution of 25 September 2008 on Community Media in Europe (2008/2011(INI))* URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:008E:0075:0079:en:PDF>